

УДК 023.5:37.018.43

Карнаух Ірина Анатоліївна,

головний бібліотекар

Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка

пошт. адреса: ХДНБ, провулок Короленка, 18, м. Харків, 61003,
Україна

конт. тел.: (057) 731-32-27, 0975333150

e-mail: orishka7@gmail.com

ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ ПРОФЕСІЇ БІБЛІОТЕКАРЯ

Ключові слова: бібліотекар, дистанційні курси, куратор змісту, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут».

Ключевые слова: библиотекарь, дистанционные курсы, куратор содержания, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт».

Key words: librarian, e-learning course, content curator, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute».

Безперервна освіта стала повсякденним явищем для сучасних фахівців. Подовжено пенсійний вік, і виявляється, що бібліотекарі, які старші сорока, повинні працювати ще років двадцять. Професіонали саме цього віку складають основний керівний кадровий склад бібліотечних установ. Інноваційна бібліотека – це перш за все креативні кадри, які володіють знаннями, уміннями та навичками бібліотечно-інформаційної діяльності. *«Прихід Інтернету змусив переглянути традиційну роль працівника інформаційної галузі та оволодіти новими знаннями. Роль працівника інформаційної сфери переживає новий етап розвитку. Крім вміння знайти потрібну інформацію, він повинен направляти та допомагати у пошуку якісної інформації»* [3, с. 11]. Бібліотекар повинен бути зацікавлений у постійному підвищенні власного професіоналізму. «Стратегією розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» було визначено, що однією з актуальних проблем, що заважає розвитку бібліотечної справи України, залишається: *«невідповідність кадрового забезпечення бібліотек, а саме: старіння кадрів, недостатня кількість кваліфікованого персоналу для реалізації сучасних напрямів діяльності бібліотек»* [6].

Для оновлення, перезавантаження змісту бібліотечної професії, яка має відповідати сучасним вимогам суспільства, громади, окремих користувачів зараз недостатньо навчальних семінарів, тренінгів, методичних лекцій, які проводять самі ж бібліотекарі, методисти. У 2016 році Харківська державна академія культури оголосила набір в групи бібліотечних фахівців з вищою освітою з підвищення кваліфікації. По закінченні двотижневих курсів слухачі отримують свідоцтво державного зразка. Не всі, хто бажає, спроможні приїхати, не всі бібліотечні заклади здатні профінансувати навчання. Останні чотири роки бібліотекарі мають можливість безкоштовно навчатися на відкритих дистанційних курсах «Куратор змісту (Мережевий інформаційний аналітик)»

(<http://dl.khpi.edu.ua/>) на базі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ»). Курси засновані за підтримки грантової програми «Нарощування цифрового потенціалу громадянського суспільства» Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні. Організатори та автори курсів – провідні науковці і фахівці НТУ «ХПІ», зокрема керівник Проблемної лабораторії дистанційного навчання НТУ «ХПІ», керівник лабораторії інноваційних технологій в освіті Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, кандидат технічних наук, професор Володимир Миколайович Кухаренко та заступник директора науково-технічної бібліотеки Юлія Миколаївна Главчева.

Мета курсу – навчити працювати з інформаційними потоками в мережі Інтернет: здійснювати пошук, систематизувати, аналізувати інформацію в межах певної тематики, створювати власну інформацію і представляти результати за допомогою безкоштовних мережесервісів та інструментів. Інтернет поглинає багато часу і, як зауважив професор соціальної антропології Університету Осло Т. Х. Еріксен: *«... потік інформації в стремительно бегущем времени постепенно заполняет все паузы, в результате чего наша жизнь рискует превратиться в серию перегруженных эпизодов без каких-либо «до» и «после», «здесь» и «там» ... Голова идет кругом от постоянного ощущения полной загнанности. Тирания момента угрожает и прошлому, и будущему»* [7, с. 11]. Стали необхідні фахівці, які допомагають швидко знаходити важливу та надійну інформацію в Інтернеті. З 2008 року з'явилися мережесервіси аналітики – «куратори змісту» (content curator). Куратор повинен уміти контролювати інформаційні потоки, постійно перевіряти факти, знаходити тільки достовірну інформацію, дотримуватися авторських прав інтернет-спільноти, ліцензувати власні інформаційні продукти за допомогою відкритих ліцензій Creative Commons, уміти правильно розподіляти свій час, знати іноземні мови (майже всі сервіси та інструменти куратора англійською), швидко читати, спілкуватися у соціальних мережах.

Кожен учасник курсів виконував завдання в межах обраної перед початком занять теми курування. Спілкування з тьюторами та студентами відбувалося за допомогою персонального віртуального навчального середовища Moodle. Протягом восьми тижнів кожного вівторка у віртуальних класах WizIQ або BigBlueButton всі учасники обговорювали результати тижня та наступні завдання. На вебінарах проходили цікаві зустрічі з директором польської фірми StrikePlagiarism.com Алі Тахмазовим та з викладачем дистанційних курсів Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидатом юридичних наук, доцентом К. Л. Бугайчуком.

Усі матеріали, звіти курсу слухачі розміщували у відкритому доступі на власних блогах на платформі Blogger («Наукоїд. Наукоєд» <http://darmoedka.blogspot.com/>) та поширювали через соціальні мережі Facebook, Linkedin, Google+; соціальний інтернет-сервіс Pinterest; соціальні

закладки Diigo. Ступінь впливу в соціальних мережах можна завжди визначити за допомогою інструменту Klout, а результати також побачити у мікроблозі Twitter (<https://twitter.com/karnaira5>). Активне застосування інформації з Twitter підтримувалось допоміжними сервісами мікроблогу: Commun.it (https://commun.it/quick_actions), TweetDeck (<https://tweetdeck.twitter.com/>), Topsy (<http://topsy.com>).

Найкращими помічниками для бібліотекаря стали зручні спеціальні інструменти куратора контенту Storifree, Google Alerts. Робота в мережі починається зі своєрідного пульта найбільш використовуваних посилань – вебміксу «Навігатор бібліотекаря», створеного в Symbaloo. Необхідна інформація також генерується за допомогою агрегаторів інформації Netvibes (за темою «Науково-дослідна робота бібліотек» <http://bit.ly/1PJLQcn>); куратора каталога блогів Regator.com. Незамінною підмогою для коректного оформлення посилань ресурсів віддаленого доступу став сервіс скорочень URL bit.ly (<https://bitly.com>).

В електронному документообігу постійно використовуються власні хмарні сховища в Google Диск, Яндекс Диск, Dropbox; документи швидко упорядковуються за допомогою блокнота EverNote, який своєчасно синхронізує інформацію на комп'ютері, ноутбуці, планшеті, в хмарних папках.

Бібліотекарями створювалися власні електронні продукти, що продовжують виходити і зараз. Це електронні газети «Research Library Issues» в The Tweeted Times (<http://tweetedtimes.com/karnaira5>), «The Libraries Daily» в Paper.li (<https://paper.li/karnaira5/1445105250#!headlines>); електронний журнал в Scoop.it «Research Libraries» (<http://www.scoop.it/t/research-libraries>); видавнича платформа контенту для соціальної, мобільної мережі Rebelmouse (<https://www.rebelmouse.com/karnauh>).

Для структуризації власних знань та умінь найліпше допомогла інтелектуальна карта, створена за допомогою хмарної технології mindmeister.com за темою курування «Персональне навчальне середовище «Research Libraries»» (<https://www.mindmeister.com/610945322/research-libraries#>).

Родзинками курсів стали завдання з медіаграмотності. Бібліотекарями було проведено журналістські розслідування за допомогою контент-аналізу, сервісів – Findexif.com, FotoForensics, TinEye – з виявлення недостовірної інформації в мережі.

По закінченні дистанційних курсів бібліотекарями за темою курування були представлені власні проекти (Карнаух І. А. «Вмонтований український бібліотекар (embedded librarian)»: роздуми над результатами навчання на дистанційних курсах НТУ «ХПІ» «Куратор змісту», <http://www.slideshare.net/ssusered0358>).

Результати та перспективи подальшої роботи бібліотекарів як кураторів було презентовано на педагогічній майстерні «Деякі питання методичного забезпечення якості навчання» професора В. М. Кухаренко

на XIII Міжнародній зимовій школі-семінарі «Сучасні педагогічні технології в освіті» НТУ «ХПІ» (<http://www.slideshare.net/ssusered0358/ss-60294178>) та на всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Проблеми розвитку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі» Рівненського державного гуманітарного університету [1]. У соціальній мережі Facebook було створено відкриту групу «Куратор змісту».

Навчання на курсах допомогло під іншим кутом побачити проблеми бібліотечної галузі і перспективи їх рішення. Бібліотекарі упевнилися, що є безліч безкоштовних можливостей мережевих сервісів та інструментів, соціальних мереж, які успішно можна опрацьовувати самим і навчити користувачів бібліотек. Потрібно розуміти тенденції розвитку всесвітньої мережі. За оцінками фахівців та самих блогерів, сьогодні блоги не мають великої популярності, інтернет-спільнота потребує мобільного спілкування в соціальних мережах. Але працівники переважної більшості бібліотек України не використовують можливості соціальних мереж та мікроблогу Twitter. Це не сприяє позитивному іміджу бібліотечних закладів у світовому мережевому просторі та приверненню уваги суспільства до заходів, які проводить бібліотека для читачів.

Читачі-науковці наразі потребують більше уваги до себе через зміни в українському законодавстві щодо наукової діяльності. Бібліотекарі повинні допомогати науковцям «заявити про себе» в науковому світі, дати поштовх до подальших розвідок за їхніми темами досліджень, користуючись не тільки можливостями своєї бібліотеки. Необхідно навчити їх здійснювати якісний пошук потрібних матеріалів в Інтернеті, підказати, як ефективно представити інформацію про себе і свої наукові надбання для наукової спільноти в універсальних наукометричних платформах – Web of Science компанії Thomson Reuters і SciVerse Scopus корпорації Elsevier, уміти користуватися наукометричними індикаторами.

Бібліотекарям-науковцям для захисту дисертації потрібно не тільки публікуватися у фахових виданнях України, але й мати *«статті у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, з якого підготовлено дисертацію»* [5]. Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 14.01.2016 р. «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам» вчене звання професора, старшого дослідника, доцента надається за умови наявності публікацій у періодичних виданнях, включених до наукометричних баз Scopus або Web of Science [4]. Важливим стає не тільки змістовний аспект наукових публікацій, що має бути цікавим іноземним фахівцям, але й правильне оформлення матеріалу згідно з міжнародними стилями оформлення, цитування іноземних джерел, знання англійської мови. Для оформлення пристатейного списку, окрім вітчизняних стандартів, бібліотекар повинен не тільки знати про існування міжнародних стилів оформлення, але й вміти ними вільно користуватися. На курсах вивчались можливості бібліографічного менеджера EndNote компанії Thomson

Reuters (програми, розробленої для зберігання бібліографічних даних, повних текстів і оформлення посилань та списків літератури) для швидкого і грамотного оформлення пристатейних списків у різних стилях оформлення. У науковому світі існує понад 5000 бібліографічних стандартів, з якими працюють близько 30 бібліографічних менеджерів.

Дуже своєчасним стало те, що багато часу на дистанційних курсах «Куратор змісту» було присвячено саме пошуку наукової інформації в наукометричних базах даних Web of Science, SciVerse Scopus, вмінню користуватися безкоштовними сервісами для визначення наукометричних показників. Було проаналізовано національні індекси цитування, а саме: фактично недіючу зараз систему Українського індексу наукового цитування Асоціації користувачів Української науково-освітньої телекомунікаційної мережі «Уран», Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Російська Федерація).

Слухачі курсів вивчали також можливості Google Академії. Досить сумнівним, але іноді єдиним, за браком коштів, джерелом наукометричних показників є некомерційна платформа Google Scholar, що охоплює наукові публікації усіх країн, усіма мовами та з усіх галузей знання. Інформаційно-аналітична система «Бібліометрика української науки» надає картину стану вітчизняної науки на показниках Google Scholar. Автори, які створили свої бібліометричні профілі, можуть *«отримати список публікацій, упорядкований за кількістю цитувань, дізнатися, хто посилається на їхні праці, а також побачити діаграму цитувань. ... Складники джерельної бази: бібліометричні портрети вчених; бібліометричні профілі журналів; бібліометричні профілі підрозділів установ (кафедр, лабораторій, відділів); наукометричні профілі установ»* [2, с. 9]. Google Scholar індексує тільки публікації, які знаходяться у мережі. Для бібліотек принциповим стає факт розміщення публікації в електронних відкритих архівах, репозиторіях. Більшість бібліотек розміщують власні електронні продукти на сторонніх серверах або в хмарних сховищах. Це проблема для науковця-бібліотекаря, коли наукова публікація не має електронного аналогу чи оригіналу в репозиторії чи електронному журналі. Для реєстрації в авторських профілях потрібна офіційна електронна пошта на домені організації, яку не завжди можуть надати фахівцю публічної бібліотеки. Необхідна уніфікація інформації, поданої в різні наукометричні БД. Бібліотекарям потрібно розробити каталог хештегів соціальних мереж для кращої координації масових заходів.

Отже, навчання на курсах виявило багато невирішених проблем, не вивчених інструментів та сервісів. Проте дистанційні курси «Куратор змісту» стали для багатьох бібліотекарів потужним стрибком у всесвітній простір мережових знань відкритого доступу. Найважливішим наслідком навчання стало відчуття необхідності та перспективності своєї професії.

Список літератури:

1. Карнаух І. А. Бібліотечні працівники на дистанційних курсах Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» «Куратор змісту» [Текст] / І. А. Карнаух // Проблеми розвитку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 10 лют. 2016 р.). / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, Ф-т док. комунікацій та менеджменту, Каф. док. комунікацій і бібл. справи. – Рівне, 2016. – С. 106–109. – Електрон. аналог. друк. вид.: режим доступу: http://library.dk.rv.ua/depository/konf/I_konf_2016.pdf (дата звернення: 26.03.2016).
2. Костенко Л. Бібліометрика української науки: інформаційно-аналітична система [Текст] / Леонід Костенко [та ін.] // Бібл. вісн. – 2014. – № 4. – С. 9–12.
3. Марфліт Д. Робота на передовій: роль працівника інформаційної галузі у наступному столітті [Текст] / Джеккі Марфліт, Катарін Келлі // Професія: фахівець бібліотечного та інформаційного сервісу / пер. та друк здійснено Брит. Радою в Україні. – Київ, 2000. – С. 11–23.
4. Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України від 14.01.2016 № 13 // Верховна Рада України: [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16> (дата звернення: 3.03.2016). – Назва з екрана.
5. Про опублікування результатів дисертацій у періодичних виданнях [Електронний ресурс]: лист М-ва освіти і науки України № 1/9-586 від 04.12.15 р. // Освіта.ua. – Текст. дані. – [Київ], 2016. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/48825/ (дата звернення: 3.03.2016). – Назва з екрана.
6. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс] : схвалено розпорядженням Каб. Міністрів України від 23 берез. 2016 р. № 219-р. // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80> (дата звернення: 8.04.2016).
7. Эриксен Т. Х. Тирания момента: Время в эпоху информации [Текст] / Томас Хюлланд Эриксен. – Москва: Весь мир, 2003. – 207 с.

Надійшло 6.04.2016; 10:44